

методами, а також громадянське суспільство, яке відстоює вже інтереси самоорганізації людей. Діалектична єдність держави та громадянського суспільства заради розвитку є процесом зцілення суспільства.

Отже, синергетичний підхід визначає дослідження соціального світу в процесах самоорганізації як детермінанти розвитку суспільства, що знаходиться саме в умовах невизначеності, нестабільності, нелінійності, багатофакторності соціального розвитку. Однією із головних ідей синергетики є здатність виникнення порядку із хаосу за допомогою самоорганізаційних процесів, а також прогнозування, щодо можливості швидкого нелінійного розвитку економіки в країнах, запобігання катастрофічних ситуацій і загальнолюдських проблем. Балансування між процесами організації та самоорганізації визначає головну задачу у вивченні соціального світу за допомогою синергетики.

Соціальний світ визначаємо як соціально-філософське поняття, яке відображає форму сукупності зв'язків між людьми, що виступають як устрій, спосіб організації їх життя та спрямовані на узгодження як процес або стан. Феномен наділений такими якостями, як: емерджентність, цілісність системи, організованість, зв'язки усередині системи є більш потужними, ніж ззовні. Ці якості є результатом виникнення між елементами системи соціального світу синергетичних зв'язків.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бейтсон Г. Экология разума: избранные статьи по антропологии, психиатрии, эпистемологии; [пер. с англ. Д.Я. Федетова, М.П. Папуша; вступ. статья А.М. Эткинда] / Бейтсон Г. – М.: Смысл, 2000. – 476 с.
2. Воронкова В.Г. Філософія розвитку сучасного суспільства: теоретико-методологічний контекст: [монографія] / Воронкова В.Г. – Запоріжжя: ЗДІА, 2012. – 262 с.
3. Воловик В.І. Основи соціальної філософії: навч. посібник ; [під заг. ред. д. філос. наук, проф. В.І. Воловика]. – Запоріжжя: Просвіта, 2011. – 320 с.
4. Основи соціальної філософії : навч. посібник / В.І. Воловик, М.А. Лепський, Т.І. Бутченко, О.В. Краснокутський. / [за заг. ред. В.І. Воловика]. — Запоріжжя: Просвіта, 2011. – 320с.
5. Хакен Г. Синергетика. ; [пер. с англ.]/ Г. Хакен – М.: Мир, 1980. – 388 с.
6. Князева Е.Н. Основания синергетики: режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры / Е. Князева, С. Курдюмов. – Санкт-Петербург : Алетея, 2002. – 414 с.
7. Капица С.П. Синергетика и прогнозы будущего / Капица С.П., Курдюмов С.П., Малинецкий Г.Г. – Изд. 3-е. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – (Серия «Синергетика: от прошлого к будущему»). Т. 1 — 2003. — 288 с.
8. Лепський М. Методологічні виклики визначення поняття «соціальний розвиток» / М. Лепський // Культурологічний вісник. – 2013. – Випуск 31, С. 73-79
9. Марков Ю. Самоуправление – важнейший фактор в науке и обществе / Ю. Марков // Наука в Сибири. – 2013. – Випуск 32-33, С. 43-57.

SUMMARY

The article is devoted to social-philosophical determination of concept "The Social world" and application of synergetic approach in the social world research. The "social world" is defined as social-philosophical concept that reflects a form of set of people communications, which act as a system, a way of the organization of their life and striving for the agreement as a process or a condition.

Н. В. ПАВЛЕНКО

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО БАГАТСТВА В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Перехід України до ринкової економіки, істотні зміни в менталітеті українців, нові явища і процеси в розвитку вітчизняної культури – усе це і багато що інше свідчить про актуальність дослідження процесу розвитку людського багатства і його ролі в розвитку сучасного суспільства.

Багатство виникає не лише на полях, заводах, в офісах. Багатство пов'язане не лише з грошима. Сьогоднішня економіка трансформується, перетворюється на «інтелектуальну» економіку.

Поєднання аксіологічного та праксеологічного аналізу в дослідженні проблеми людського багатства виявляє важливі негативні тенденції в розвитку сучасного українського суспільства: певну деградацію цінностей, традиційних для українського суспільства; девальвацію абсолютних цінностей і спроби їх заміщення кон'юнктурними, скороминущими ціннісними установками; деяке витіснення власних ціннісних орієнтацій зовнішніми, чужими українській історії і культурі; прагматизацією моралі і наростання цинізму, егоїзму в усіх сферах життєдіяльності людини. У зв'язку з цим виникає проблема виявлення способів подальшого розвитку і розширеного відтворення людського багатства.

Кошти для існування, будь то предмети споживання або чинники виробництва не складають безпосередньо людського багатства і відносяться до нього, як до необхідного, але все-таки зовнішнього застосування. Справжнім же людським багатством виступає сама людська творчість, яку можна і треба розглядати як вищу форму людської діяльності.

Актуалізація знань, умінь, навичок в аксіологічному полі буття самої особи дозволяє забезпечити і її суб'єктивні потреби, добитися поєднання суб'єктивного і об'єктивного в цьому питанні. А отже, і зняти ряд серйозних соціальних протиріч, потенційних конфліктів, істотних диспропорцій, які заважають прогресивному розвитку суспільства, сприяють наростанню різних форм відчуження в ньому, його поляризації і антагонізації.

Проблема формування людського багатства в соціальній діяльності давно цікавила дослідників. В давнину Аристотель, Ксенофонт, Платон приділяли значне місце у своїх наукових дослідженнях цій проблемі.

У пізніший час, цей круг питань знайшов своє відображення в працях європейських і вітчизняних дослідників. Так, А. Сміт назвав свій головний твір «Про природу і причини багатства народів» (1776 р.). Видатний російський мислитель І.Т. Палиць також назвав свою відому книгу «Про мізерність і багатство» (1724 р.). Сама логіка назв говорить за себе: «Капітал» (К.Маркс), «Фінансовий капітал» (Р. Гільфердинг), «Розподіл багатства» (Р. Кларк) і так далі. Проте, спроби цих і ряду інших дослідників (П. Бурд'є, М. Вебер, Т. Гоббс, Э.Дюркгейм, В. Парето, Т. Парсонс, А. Печчеї, Д. Ріккардо, П. Сорокін, А.Тойнбі, Е. Тоффлер, Ф. Хайек, І. Шумпетер), дати загальний аналіз категорії людського багатства виявилися незавершеними, обмежувалися рамками економізму.

Необхідно, мабуть, визнати, що на сьогодні проблема соціальної діяльності як способу відтворення людського багатства залишається все-таки недостатньо розробленою у світовій і вітчизняній гуманітарній науці. Це пов'язано з тим, що тільки в останні десятиліття були більш менш чітко визначені самі категорії людського багатства, людського капіталу, людських ресурсів, інтелектуального капіталу, соціального капіталу, культурного капіталу, людського потенціалу і так далі. Крім того, в умовах централізованої економіки в нашій країні і панування ідеології дирижизму в деяких зарубіжних країнах найбільш прийнятними для дослідників були проблеми планування і управління, тоді як проблематика соціальної діяльності як способу відтворення людського багатства знаходилася як би на периферії наукових досліджень. Нарешті, важливим чинником, що зумовив неопрацьованість цієї теми, стала і та обставина, що вітчизняна система освіти і уся гуманітарна наука довго розвивалися в суто предметному полі, в певному значенні недооцінювалося значення міждисциплінарних зв'язків, пограничних областей наук.

Слід також відмітити, що дослідження в області формування людського багатства і розвитку соціальної діяльності у все більшій мірі набувають міждисциплінарного характеру, також починаючи з 80 - 90 - х рр. ХХ століття. Про це, на наш погляд, свідчать дослідження (А. Дулькін, М. Дудін, Г. Бережнов, В. Губіна, О. Новікової, Ю.Осипової В. Радаєва, Н. Римашевського А. Семіна, Т. Сидорової В. Співака, О. Шкаратана та ін.). В цих роботах проблеми формування людського багатства і окремих його компонентів розглядаються в контексті соціальної філософії, соціальної онтології, філософії історії, теорії культури, соціології.

Проте слід визнати, що таких досліджень ще украй недостатньо для формування цілісної концепції формування людського багатства.

Метою статті є розробка концепції, відповідно до якої людське багатство створюється і відтворюється тільки в процесі соціальної діяльності особи, тобто за допомогою актуалізації її суб'єктності.

Багатство - головна мета і сенс всякої соціально-економічної діяльності. Економіка розвинених країн орієнтована на ріст добробуту. Багатство країни включає усі матеріальні, нематеріальні (у тому числі інтелектуальні), фінансові, природні, людські ресурси, а також об'єми, якість і асортимент споживаних в країні продукції і послуг, що задовольняють особисті і громадські потреби.

Людське багатство є процес реального усупільнення живої праці (здібностей людини до самої діяльності). Воно розвивається на громадському рівні як загальне накопичення людських здібностей і їх соціалізація. Це означає, що соціальна діяльність, творчість є не стільки індивідуальною характеристикою суб'єкта, скільки громадською, соціально-значимою характеристикою особи. Відтворення людського капіталу орієнтує соціальну творчість на економію сил і на об'єднання людей в цілях забезпечення максимального зростання людського багатства [1, с. 32].

Таке об'єднання і економія складають сенс капіталізації креативного потенціалу людини, оскільки ведуть до розвитку самої людини, його справжньої суті. «Найбільша економія робочої сили, – вказував Ф. Енгельс, – полягає в з'єднанні окремих сил в колективну силу суспільства і в такому його пристрої, який заснований на цій кооперації» [2, с. 43].

Соціальна творчість - універсальний спосіб з'єднання, поєднання, гармонізації. «Той особливий характер і спосіб, яким здійснюється це з'єднання, відрізняє різні економічні епохи суспільного устрою», - відмічає К. Маркс [2, с. 59]. Становлення особи як суб'єкта соціальної творчості означає зростання ролі творчих здібностей людини в процесі його життєдіяльності, а значить – і творчого потенціалу самої людини, суть людського багатства.

Творчі здібності особи реалізуються в трудовій діяльності, зокрема – власне економічній, господарській діяльності. Конкретизуємо механізми активності особи в області трудової діяльності і самоіснуванні в соціально-економічному і соціально-філософському аспектах. У власне соціально-економічному аспекті трудова активність і особове самоврядування виступають як сукупність і поєднання наступних елементів: соціальний статус особи; персоніфікація стосунків власності; наявність добросовісної конкуренції і цивілізованого ринку; наявність інвестиційних ресурсів; цілі управління, спрямовані на культурне відтворення людини і предметних умов його життя [3, с. 87].

Проте здатність до соціальної творчості як творіння нового, досконалішого, якіснішого, кориснішого, ціннішого не виникає сама собою. Вона має трудову природу і актуалізується тільки в процесі ефективного самоврядування. Соціальна творчість є конкретний прояв суб'єктності людини в процесі його життєдіяльності. Нерозривно пов'язане з самоврядуванням, воно складає соціально-онтологічну основу формування і розвитку людського багатства і усіх його модифікацій. Це пояснюється тим, що соціальна творчість є, по суті, організацією дій, зусиль, вчинків особи, націлених на відтворення самої особи, на актуалізацію її потенціалу, на капіталізацію тих знань, навичок і умінь, за допомогою яких особа забезпечує задоволення своїх об'єктивних інтересів.

Соціально-філософський аспект особистісного самоврядування включає рівень самосвідомості особи, професіоналізм, економіко-правову компетентність, моральність, соціальний тип характеру.

Самоврядування виступає як особлива форма праці, нерозривно пов'язана з самовизначенням людини. Без вільної волі людини праця перетворюється на безцільний неусвідомлюваний процес витрати його робочої сили, який можна порівняти з роботою машинного механізму. Цілі творчої праці обумовлюють його соціальні форми і принципи організації в тій же мірі, в якій ці принципи і форми впливають на цілі творчої праці. Вибір мети в праці як акт особового самоврядування відбиває самовизначення людини як творчої, мислячої, свідомої істоти – творчої істоти по суті.

Усе більш очевидною стає фактична зміна значення тієї інформації, тих знань, тих навичок і умінь, за допомогою яких людина реалізує свої інтереси і потреби. Колишні соціальні і гуманітарні, професійні і соціокультурні технології поступово поступаються місцем новим, які адекватніше відбивають процеси глобалізації, інтеграції, диверсифікації і конвергенції, що розгортаються в XXI столітті. Разом з цими компонентами людського багатства особливого значення набувають і ціннісні орієнтації людей, ціннісна визначеність людини, ієрархія цінностей, які складаються в суспільстві в цілому і в окремих соціальних групах зокрема.

Питання про людське багатство – це питання про пріоритет гуманістичних установок в громадському розвитку. Матеріальне багатство є лише початковою формою, де асоційований соціальний зв'язок реалізується ще в незрілій, неадекватній собі, відчужено-речовій формі.

Матеріально-предметний підхід, що припускає суто товарний характер буття людини, виявляється поза системою його ціннісних орієнтацій.

Соціальне багатство припускає розвиток нових організаційних форм діяльності, в основі яких був би безпосередньо-громадський характер соціальних взаємозв'язків і відмова від ототожнення відношення з його речовим носієм (матеріальним субстратом) товаром.

Багатство суспільства є основним джерелом задоволення матеріальних потреб людей і є необхідною умовою досягнення усіх його цілей. *Багатство* суспільства не може розглядатися у відриві від багатства його *громадян*. Зробити людей спроможними є найважливішим завданням управління креативною економікою.

Сучасна економіка і суспільство в розвинених країнах усе більшою мірою стають креативними (творчими), головними продуктами яких є нові ідеї і інновації в різних областях людської діяльності. У розвинених країнах креативність стає основним джерелом економічної цінності. Інтелектуальна власність приходиться на зміну таким ресурсам, як земля, робоча сила, капітал в якості найбільш цінного економічного ресурсу [4, с. 125].

У розвитку креативного суспільства головну роль відіграють нові ідеї і інновації. Об'єктами інноваційного розвитку в креативному суспільстві стають усі його сфери: економіка, наука, техніка, політика, соціальна сфера, регіони, галузі, підприємства, товари, технології, освіта, культура, мистецтво, спорт та ін.

Рівень розвитку людської індивідуальності знаходиться в прямій залежності від його соціальної забезпеченості, під якою ми розуміємо актуалізовану здатність людини до реалізації своєї діалогічної суті. Діалог є центруючим ядром індивідуальної структури людини, завдяки якій підтримується його цілісність і самототожність в умовах зовнішнього середовища. Уміння людей вступати в діалог один з одним залежить від соціальних умов. У цьому сенсі соціальне забезпечення як необхідна умова буття соціальних стосунків є актуальна форма діалогу – простір вільного спілкування [5, с. 97].

Яскравою рисою буття сучасної людини і соціуму в цілому, на нашу думку є соціальний дисонанс. Автор вводить термін «соціальний дисонанс», під яким розуміє конфлікт, що виникає в соціумі (між людиною і людиною, людиною і суспільством, людиною і державою), коли, з одного боку, є норма права і ув'язнення про нього; з іншого боку – суперечливі дії (дії усупереч праву) [6, с. 117]. Звідси виникає проблема подолання соціального дисонансу, пошук механізмів узгодження дій, гармонізації стосунків людини зі світом.

Однією з форм людського багатства, що дозволяє до певної міри здолати соціальний дисонанс, є інформаційний простір. Людина знаходиться в складній структурі духовно-матеріальної діяльності, яка протікає в умовах інформаційного простору, що швидко розширюється, є інтегральною формою реалізації соціальних стосунків [7, с. 338].

Розвиток новітніх інформаційних технологій кардинальним чином міняє ситуацію в усіх сферах життя людини, іноді викликаючи гостру напругу і роблячи деформуючий вплив на психіку. Парадокс полягає в тому, що людина не завжди застосовує свою енергію, свої знання на благо свого існування і існування соціуму, в якому вона живе. Такий стан, в термінології К. Поппера, є «плата за кожне наше просування в знанні, розумності, в співпраці і взаємодопомозі, в шансах на виживання» [6, с. 343]. Згідно К. Попперу, виникає страх перед думкою, що дає «повну відповідальність за наші етичні рішення, вона лягає на нас і не може бути передана нікому іншому: ні Богові, ні природі, ні суспільству, ні історії» [6, с. 211].

Все частіше в теоретичних дослідженнях гуманітарних наук на перший план висувуються проблеми, пов'язані з усеосяжною трансформацією цивілізації і небувалим ростом чинників ризику для людства. У наявності проблемна ситуація, що вимагає соціально-філософської рефлексії. Осмислення феномену соціального дисонансу призводить до проблеми виявлення достатніх підстав, що пояснюють цю ситуацію, а також до пошуку необхідних умов, у рамках яких можливо адекватне суті людині його соціальне існування.

Найсерйозніше протиріччя – це протиріччя розуму з самим собою, тому висунене нами поняття «соціальний дисонанс», безумовно, стоїть поряд з поняттям «когнітивний дисонанс» і, в певному значенні, змістовно співпадає з ним [8, с. 205].

Буття людини в інформаційному просторі – одна з умов подолання соціального дисонансу. Інформаційний простір як форма реалізації соціальних стосунків конкретизує умови, необхідні для створення «ідеальної комунікативної ситуації» (Ю. Хабермас). Згідно Ю. Хабермасу, структура

комунікації тоді вільна від тиску, коли усередині неї існує дійсна рівність можливостей усіх її учасників при виборі і представленні своєї позиції, а також при розподілі ролей в діалогах [9, с. 47].

Ідеальна комунікативна ситуація припускає, що усі учасники повинні мати рівні можливості для вираження свого відношення до тієї або іншої проблеми, своїх почуттів і намірів, для вираження згоди або опору, дозволу або заборони і т. д. При цьому дуже важливо, щоб комунікація між членами соціуму будувалася на духовних підставах як підставах, діалогічних за своєю суттю. Поза духовними підставами, інакше кажучи – поза діалогічними стосунками, відбувається спотворення комунікативних процесів, яке в сучасному суспільстві стає досить поширеним явищем, тісно пов'язаним з розвитком економічного середовища і управлінських механізмів.

Інформаційний простір постійно оновлюється і виступає інтегральною формою з'єднання і одночасно роз'єднання суб'єктів соціальних стосунків.

Соціальне забезпечення, здійснюване у рамках інформаційного простору і побудоване на духовних підставах соціуму, дозволяє людині набути цілісності свого «Я» і повноту існування.

З одного боку, основу людського багатства складає духовна творчість, у рамках якої особа набуває цілісності свого існування; з іншого боку, людське багатство є найважливіша умова актуалізації творчих здібностей особи людини з метою приросту результатів творчості у буття соціуму як культурної форми.

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновки, що людське багатство – мегатенденція (спільний знаменник усіх тенденцій – більш-менш значних) буття сучасного людства – сутнісна (глибинна) основа спрямованості розвитку соціальних стосунків. Діалог – єдиний гуманістичний спосіб досягнення взаємодії з дійсністю. Інтерпретація людського багатства як способу підтримки діалогічного рівня стосунків є, на нашу думку, по-перше, один з найцікавіших і філософськи перспективніших напрямів розгляду складної і багатогранної проблеми соціального буття людини; по-друге, саме таким чином зрозуміле людське багатство розкриває свій потужний науково-дослідний потенціал.

Основу людського багатства складає духовна творчість, у рамках якої особа набуває цілісності свого існування; з іншого боку, людське багатство є найважливіша умова актуалізації творчих здібностей особи людини з метою приросту результатів творчості у буття соціуму як культурної форми.

Соціально-онтологічною основою людського багатства є соціальна творчість, яка виступає у формі особового самоврядування, як самостійна (суб'єктна) здатність особи до гідного самовизначення і особового розвитку. На відміну від феномену управління особове самоврядування як основа соціальної творчості припускає збіг суб'єкта і об'єкту самоврядування, їх єдність, інтерсуб'єктність.

Багатство суспільства є основним джерелом задоволення матеріальних потреб людей і необхідною умовою досягнення усіх його цілей. *Багатство* суспільства не може розглядатися у відриві від багатства його *громадян*. Зробити людей спроможними є найважливішим завданням управління креативною економікою.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Маяков Н. Н. Человеческое богатство в контексте социального творчества. – Екатеринбург, 2006. – 280 с.
2. Маркс К. Собр. соч. / К. Маркс, Ф. Энгельс. 2-е изд. М.: Политиздат, 1961. Т. 24. – С. 541.
3. Парсонс Т. Соціальна структура і особистість. / Пер. з англійської В. Верлоки і В. Кебуладзе. – Дух і літера, 2011. – 338 с.
4. Сак А.В. Журавлев В.А. Методы креативного менеджмента // Экономика, финансы, управление. – № 2. – 2011. – С. 123 – 134.
5. Анализ финансово-хозяйственной деятельности. Практикум. Губина О.В., Губин В.Е. // 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ФОРУМ, ИНФРА-М, 2012. – 192с.
6. Поппер К. Открытое общество и его враги : в 2 т. / К. Поппер // М., 1992. – 434 с.
7. Тоффлер Э. Революционное богатство / Элвин Тоффлер, Хейди Тоффлер. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2008. – 569 с.

8. Хайек Ф. Дорога к рабству / Фридрих Хайек; пер. с англ. М. Гнедовского. – М.: Астрель: Полиграфиздат, 2012. – 317 с.

9. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / Ю. Хабермас // СПб., 2000. – 320 с.

SUMMARY

The process of forming and recreation of the human wealth is examined. The effect of social activity on the forming of the human wealth is defined. The basic constituents of the human wealth are set.

О. П. ХЛИСТУН

ПРОБЛЕМА АРІЇЗМУ В СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Метою дослідження аріїзму на сучасному етапі розвитку суспільства стає з'ясування його істинного внутрішнього змісту, світоглядної системи, виявлення матеріального носія арійського світогляду та сутності його впливу на формування менталітету сучасних індоєвропейських етнічних груп, а також розвінчання безпідставних міфів щодо існування «вищої раси», на базі яких створюються різного роду ідеологічні інсинуації та антисоціальні угруповання (неофашистські, анархістські тощо).

Поняття аріїзм набуло свого теоретичного розвитку спочатку в працях антропологів та расологів (Й.Денікер, Г.Гюнтер та інші) [1], [2]. Лише в останні десятиліття, після довгих років мовчання та фактичної заборони на тематику, що за часів Радянського Союзу асоціювалася з фашизмом, отримало продовження вивчення витоків європейської цивілізації. Теоретичні засади явища аріїзму продовжують розвиватися в дослідженнях з усної народної творчості, етнічної міфології, письмових релігійних джерел, порівняльно-лінгвістичного аналізу різних мовних родин (індоєвропейських та неарійських), і все більше знаходиться артефактів на підтвердження існування арійського впливу на формування культури і свідомості індоєвропейських та інших етносів (В.Абаєв, Г.Бонгард-Левін, Е.Грантовський, П.Рау, М.Лисенко, Г.Зданович, В.Сафронов, Л.Залізник, Г.Казакевич) [3], [4], [5].

Вивчення аріїзму та виявлення матеріального носія цієї системи світогляду передбачає багатоаспектний аналіз (расологічного, лінгвістичного, аксіологічного, ономаціологічного, мовно-літературного, міфологічного, історико-археологічного, геологічного, філогенетичного, антропологічного, ностратичного та атрибутивного аспектів), у ході якого кристалізується зміст і сутність явища.

Розглядаючи аріїзм як соціокультурний феномен, треба виділити й усвідомити спільне та відмінне між такими поняттями як аріїзм та нордизм. З теорією нордичної раси як носія арійської ідеї зустрічаємося в роботах з расології (Г. Гюнтера, В. Авдєєва та ін.) [1], [2].

Поняття аріїзм у сучасному соціально-філософському розумінні є більш широким по відношенню до нордизму. Аріїзм відображає ставлення особистості, групи або цілого етносу (будь-якої індоєвропейської нації) до власної національно-расової приналежності, власну самоідентифікацію. Нордизм самою назвою вказує на суто північно-європейське походження етносів, які складають білу расу як носіїв певної ідеології та етнокультури. Причому кожен ідеолог осмислює межі цієї спільноти на власний розсуд та співвідносно до тих цілей і завдань, які має на меті.

З поняттям аріїзму тісно пов'язане також поняття раси. На думку Г.Гюнтера та інших расологів, саме нордична раса колись сформувала основні етноси серед індоєвропейців Європи (греки, римляни) та Азії (індійці, іранці, белуджі та афганці, перси, таджики, вірмени та інші народності), а також зумовила певний вплив на формування їх держав та культур.

Слово «раса» вперше зустрічається у ведичній літературі («Натья-шастра», «Веданта-сутра», «Бхагават-гіта») як богословське поняття [6], у європейській практиці – у роботах зі скотарства Ф.Грізоне (1552) і Г.Вінтера (1672), агронома О. де Серра (1660) та оксфордському санскрито-англійському словнику за редакцією М.Моньєра-Вільямса [2]. Французський етнограф та мандрівник Ф.Берньє (1672) вперше використав поняття для визначення відмінностей серед людських племен. На рівні філософії історії відомі німецькі вчені – філософи Г.Лейбніц (1700), І. Кант (1775) та історик